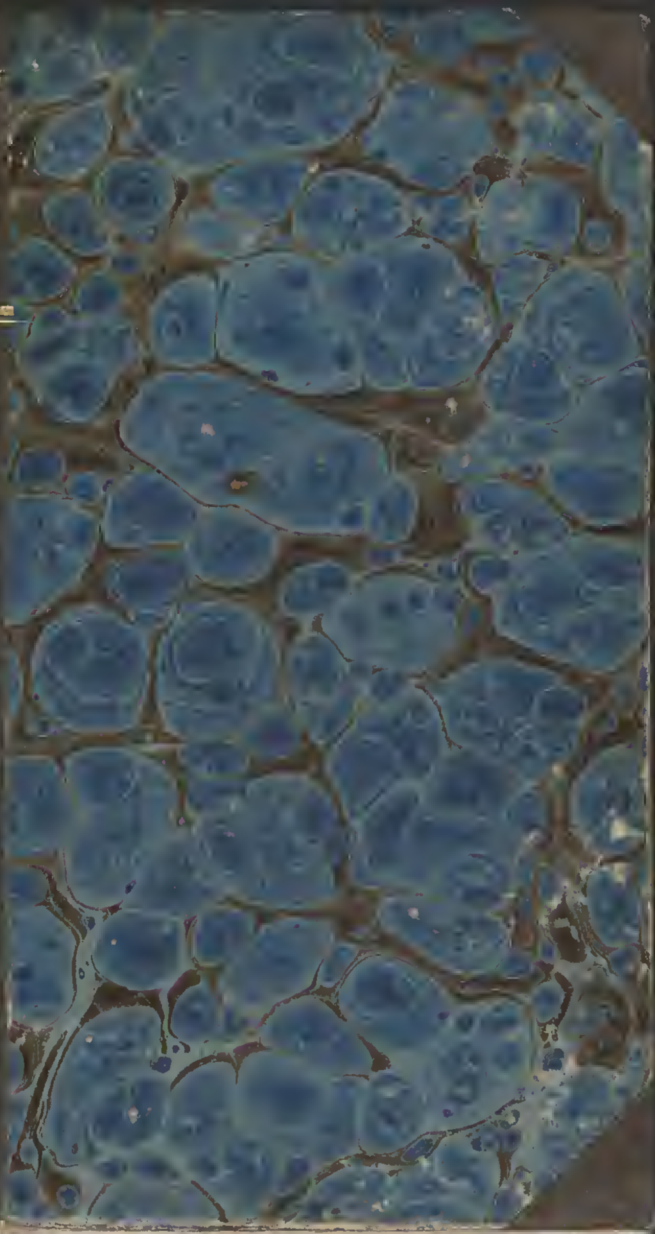
B. A.
Barna
-gull,
1846

Nýtilegt

Barna-gull

edur

STÖFUNAR og LESTRARKVER

handa

Börnum

samantekid af

Bjarna Arngrímssyni,

fyrrum sóknapresti til Mela og Leirár

i Borgarfjardarsýslu.

Ydkanir næra únga en gledja gamla.

Kostar óinnb. 12 skildinga.

Reykjavík 1846.

Prentad i prentsmidju landsins, á kostnad stiptunarinnar,

af Helga Helgasyni.

Fraktúru Stafrof.

Aa Bb Cc Dd Ee

Ff Gg Hh Iij Kk

Ll Mm Nn Oo Pp

Qq Rr Sſs Tt Uu

Vv Ww Xx Yy Zz

Þþ Ææ Öö.

Gothiskt Stafrof.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Iij
Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr
Sſs Tt Uu Vv Ww Þþ Ææ Öö.

Latinskt Stafrof.

Aa Bb Cc Dd Đð Ee Ff Gg
Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo
Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww
Xx Yy Zz Þþ Ææ Œœ Öö.

1. Vetrarvika.

Børn, takid eptir! í dag er Føstudagur fyrstur í Vetri; nú eiga ad byrja ykkar lærdóms-ydkanir; ridur þvi á þid keppist vid. Er hér sitt kverid handa hverju ykkar í Vetrargjøf; heitir þad **Barna-gull**; lítid á! þid þekktud þó í vor alla bókstafina á spjaldinu ykkar. Hingad eigum vid ad vera komin á fimmtudagskvøldid, er kemur; skodid, — ekki er vikuverkid stórt! — einúngis stafrofid, fjórir stafir á dag. Vid skulum þá byrja, en med þvi bænar-ávarpi: **Gud gefi mér lyst til gott ad læra!** nú þá!

a b c d e f g h i j

— Bje Sje Dje — Eff Gje Há — Jod

k l m n o p q r ſs

Ká Ell Emm Enn — Pje Kú Err Ess

t u v x y z þ æ ø.

Tje — Vaff Eks — Seta Þorn — —

Merk: Þegar barnid hefir lært ad þekkja bókstafina vel áfram, skyldi kennarinn láta þad itreka þá apturábak, upp og nidur, svo þad þ e k k i, en ekki l æ r i þá.

---

2. Vetrarvika.

Sæmilega fór, Børn góð! vikuna sem leid: mikid sigursæll er gódur vilji. Þessa viku er ykkur einúngis ætlad, ad gløggva ykkur betur á støfunum, og læra ad þekkja þeirra ýmislegu adgreiningar, gyldi og úttal. Takid nú ofur vel eptir og setjid allt á ykkur! Gud gefi mér lyst til gott ad læra!

Líkir ad løgun:

l i j f ſ n u y m r x k t c e a æ v o

q g d ð b h p þ z s ß ẞ ſt ſi.

Einfaldir hljód= eda raddar=stafir:

a e i o u y.

Tvøfaldir hljód=stafir:

á é í ó ú (w) ý æ (aj ej ey) ø

(au øj)

Merk: Ad einføldum hljódstøfum er kvedid lint, til dæmis: af, er, inn, op, und, ytst; ad tvøfoldum hart, t. d. ár, é stendur aldrei í upphafi ords, en á ad lesast sem je, t. d. mér (mjer), þér (þjer), ís, ós, úr, (úrverk), ýr (bogi), æst, ønd (aund).

Tvofaldir samhljódendur:

x (ks) z (ds, ss, st, og gyldir ætíd 2 bókstafi).
Varastafir: b f m p v.
Túngustafir: d l n t þ.
Gómstafir: g k q h j.
Tannstafir: c r s z x.

Merk: samhljóds-stafir verda ekki nefndir, því sídur þeir myndi nokkurt ord útaf fyrir sig, nema hljódstafur hjálpi þeim; t. d. b verdur ekki nefnt, nema j og e fylgi med; h og j eru ad álita sem hljódstafir í voru máli.

---

3. Vetrarvika.

Fyrst þid kepptust svo vel vid vikuna sem leid, er ykkur þessa ætlad til skemtunar í stadinn, ad skoda hvernig stafirnir líta úr, þegar þeir hafa meira vid; gjørid ekki nema litid á hvar þeir standa fyrir ofan þá brædur sína, óbreyttu stafina. Svona breyttir taka þeir upphaf á klausum og merkisordum. Gjørum okkur þá fyrst sem betst kunnuga; svo koma einføldustu adkvædin med vara og túngustøfum — gaman verdur þad! — Gud gefi mér lyst til gott ad læra!

A B C D E F G H I K L M N O
a b c d e f g h i j k l m n o

P Q R S T U V W X Y Z Þ Æ Ø.
p q r ſs t u v w x y z þ æ ø.
Merk: W eda w (tvøfalt vaff) er þýzkur bókstafur, sem ekki á heima i íslendsku máli.

Med varastøfum.

A ab abb, eb ebb, ib ibb, ob ub.
af aff, ef eff, if iff, of uf.
am amm, em emm, im imm, om umm.
ap app, ep epp, ip ipp, op up.

Med túngustøfum.

A ad add, ed edd, id idd, od, ud.
at att, et ett, it itt, ot, ut.
al all, el ell, il ill, ol, ul.
an ann, en enn, in inn, on, un.

---

4. Vetrarvika.

Skodid nú, Børn góđ! hversu ágætur hlutur þad er, ad vera ydinn og stundull vid verk sitt; þid hafid nú aflokid þvi á 3 vikum, sem margir jafnaldrar ykkar eru ad sagla og stagla vid i 2 eda 3 vetur, af þvi þá vantar lyst og alúd til ad læra. Vid skulum nú halda áfram med hægustu góms- og tann-stafa adkvædin þessa viku. Þá til verka! Gud gefi oss lyst til gott ad læra!

Med góm- og tann-støfum.

A ag agg, eg egg, ig igg, og ug.
ak akk, ek ekk, ik ikk, ok, uk.
ar arr, er err, ir irr, or, ur.
as ass, es ess, is iss, os us.
ax ex ix ox ux.

Blandadir hljód- og samhljóds-stafir.

A ad ád, al ál, ar ár, at át.
E ed ef eg ek el em en er et ey.
I id il íl is ís.
O ód of óf ok ók ól op óp ós ór.
U úd úf úr út.
Y ýd ýf ýr ýt.
Æ æd æf æg æl æp ær æs æt.
Ø ød øl`ør øs.

Merk: Par sem tvø ord eins støfud koma fyrir, verdur kennarinn ad minna barnid á ad kveda hart ad þvi seinna, vegna þess tvøfalda hljódstafs.

---

5. Vetrarvika.

Merkilega leystud þid af hendi næsta vikuverkid, já! strax i gærmorgun var þad búid, svo þid áttud fri frá middegi, og máttud leika ykkur gódan tima; ekki skal eg þó fyrir þad herda um of ad ykkur støfunina

þessa viku; skodid viku-skamtinn! ekki er hann ýkja stór heldur í þetta sinn. Lystug þá! Gud gefi mér lyst til gott ad læra!

Eins adkvædis ord.

B ba bad dád hád lád nád tad tád.
be bed géd léd sed séd ted téd.
bi bid bíd lid líd nid níd rid.
bo bod god gód mod mód vod.
bú búd húd lúd núd rúd súd.
bý býd hýd lýd sýd þýd.
D da draf haf háf kaf káf raf ráf.
de dref gef hef kef nef ref sef.
di drif lif líf rif ríf þrif þríf.
do dof hof hóf lof rof vóf þóf.
dý dýf hrýf klýf rýf stýf.
dø døf høf køf løf tøf vøf.
F flag dag hag lag lág nag sag.
fe ferg berg dverg merg.
fo flog log lóg rog róg vog vóg.
fú flug fljúg bug bjúg dug drjúg.
fý flýg gýg lýg sýg.
fæ fæg bæg hæg næg sæg þæg.
fø fløg bøg høg løg møg røg.

Merk: Ofskaráð er, að kennarinn vildi jafnframt vekja hjá barninu eptirþánka, med því, að spyrja það

um og útlista því orðanna þýðingu, hvaða hlutur eigi það eða það nafn sem fyrirkemur, hvert orðið sé nefndar- ásigkomulags- eða tíðar-orð, og svo framvegis. Til dæmis væri reynandi á þessum:

Heitt bað, leitt kað, djúpt vað.
Mjúkt beð, margt féð, mædt géð.

---

6. Vetrarvika.

Nú verðum við ofurvel að keppast við komandi viku, svo við getum eins vel skilist við þenna viku-skamt sem hina fyrri, þó hann sé lítið eitt drjúgari, enda eruð þið nú farin að æfast nokkuð; komið til! við skulum reyna hvað við getum! Guð gefi mér lyst til gott að læra!

G ga gakk hakk lakk makk pakk.
ge gekk fékk bekk rekk sekk þekk.
gi gikk bik hik lik rik vik vik.
H ha hal hál kal kál sal sál tal tál.
he hel fel gél jel mel mél sel.
hi hil bil fil gil til vil þil.
ho hol hól bol ból kol kól mól.
hy hyl byl dyl kyl myl výl þyl.
hæ hæl bæl fæl mæl sæl tæl.
hø hjøl bøl føl møl søl tøl vøl.

K ka kal kall dal dall gal gall.
ke kél kéll fel féll géll hel hell.
ko koll holl hóll poll toll þoll.
ky kýll fyll gyll hyll mýll tyll.
kø køll bøll føll gøll høll vøll.
L la lamb dramb kamb ramb þamb.
le lemb kémb remb þemb.
lø lømb vømb þømb.
Ljótt bakk, rautt lakk, leitt pakk.
Klæd bekk, fæd rekk, bæt sekk.
Svart bik, þurrt ryk, stutt vik.
Heitt kál, skýr sál, hált tál.
Hátt kall, ramt gall, þúngt fall.
Hvitt lamb, fúlt dramb, hird kamb.
Lembd ær, kembd mær, fremd nær.
Rautt gull, vømb full, þunnt sull.

---

7. Vetrarvika.

Ekki stód þad mjøg mikid fyrir, þó drjúgari væri Viku-ætlanin sídast. Svona er þad: allt vinnst med ydninni, og hún eykur alla ment: þid munud líka sanna þad þessa viku. Gud gefi mér lyst til gott ad læra!

M ma man mann rann van vann.
me men menn sen senn tenn.

mi min minn sin sinn sin sinn.
mo mor sor gor hor vor þor.
mu mun munn kunn runn þunn.
my myr dyr dýr kyr kýr lýr.
mæ mæn bæn hæn ræn væn.
mø møn grøn løn vøn þøn.
N na nap gap hrap krap lap tap.
ne neip geip keip kleip sveip.
no norp hopp sorp sopp þorp.
nu núp djúp drjúp hjúp krjúp.
R ra ras rás las lás mas más.
re rein bein hein mein tein.
ri ris fis flis ris gris hris vis.
ró rós dos dós fjós los ljós þjós.
rø raus daus fraus gaus haus.
S sa sat fat fát gat gát mat mát.
se seinn beinn hreinn steinn.
si sit bit bít krit krít lit lít.
so sod gnod hnod rod vód þjód.
su sull bull full fúll gull gúll.
sý sýt být flýt hnýt lýt nýt þýt.
sø sølt følt gølt hølt rølt vølt.
Vird mann, hird rann, sé vann.
Gyllt men, djúpt fen, stór ben.
Grunnt lón, megn són, hár tón.
Høst rás, trúr lás, ljótt más.

Hlýtt sat, vitt gat, et mat.
Sárt bit, þarft rit, gott vit.

---

8. Vetrarvika.

Vável gekk með síðasta viku-skamtinn, eins og eg gat til; ekki mun miður takast þessa vikuna. Skritin orð og samstæður koma hér fyrir; gaman! gaman! Guð gefi mér lyst til gott að læra!

T ta taks baks dags far lar sar.
te teigs beigs deigs feigs geigs.
to togs for loks rokks sokks vor.
tu tugs búks dugs flugs súgs.
tæ tæks hægs nægs sægs þægs.
V va vart dart hart nart part.
ve vert bert gért hert stert.
vo vort gort kort port tort.
væ vært bært fært hært sært.
vø vørð børð hørð jørð mørð.
Þ þá gá gjá há hjá lá ljá sá sjá.
þé þént dent lént ment prent.
þi þinn finn hinn minn sinn vinn.
þó þró bjó fró hjó kló mjó sjó.
þu þurt burt furt jurt kurt surt.
þæ þægt bægt fægt hægt nægt.
þø þøgn gøgn løgn møgn søgn.

Lær hér, nýtt kver, gagn er.
Gott barn, trútt hjarn, hart skaru.
Bjart ljós, dymmt fjós, mjór ós.
Stutt ord, lángt ord, græn skord.
Hrein hønd, breld bønd, heit lønd.
Hrátt egg, grátt skégg, smátt bregg.
Jarpt fax, stór lax, beitt sax.
Vænn sár, nýr lár, gult hár.
Svørt lús, grá mús, lágt hús.
Feitt kjøt, slétt sløt, nett føt.
Vott hey, frid mey, køld ey.

9. Vetrarvika.

Svo kappfull vorud þid aflidna viku, børn góð! ad skyldt væri ad lofa ykkur til kirkjunnar á hátidinni; þid skulud lika fá þad, ef vedrid leyfir og þid képpist vel vid þángad til; vel er tilvinnandi. Bid! hér kemur skritin barna-saga. Gud gefi mér lyst til gott ad læra!

Páll og Jón.

Þar var eitt barn, sem hét Páll, hann fékk skyr og mjólk út á i ask sinn; þar sat nú Páll med ask sinn á knjám sér, og féllst vel á; tók hann því til máls og spyr: hvar fæst mjólk og skyr frá? — Jón. Þess er rétt spurt, barn mitt! spyr ad eins, svo fær þú

greínd med tíd. Kom med mér, þá skalt þú sá ad sjá, hvar menn fá sér mjólk frá. Nú fór Jón og Páll med út í fjós, þar var margt nýtt ad sjá; eitt var kýr, sem stód sér á bás, hún var raud ad lit, stór og hyrnd — Jón. Lit nú-á, Páll minn! þar sér þú þann grip, sem mjólk fæst af. Um leid rak kýr sú upp gaul, bo, bø, bø. — Jón. Þú ber þá kénsl á mig! satt er þad! fór hann þá og tók heyvisk úr meis, er þar stód skammt frá í modbás, og baud kú; hún greip strax vid og át hvert og eitt strá hreint upp í mold. — Jón. Gæt nú ad, Páll minn! í þeim skinn-svepp, sem þú þar sér, er ný mjólk geymd; þar fæst hún úr. Jón lét Pál sinn sjá til; greip þétt um skinn-svepp þann, og strax flaut þar mjólk fram — Pál rak nú í staus, eins og von var. Í bás skammt eitt þar frá, leit Páll kálf og spyr: hvad sé eg hér nýtt? — Jón. Þad er úngt barn, sem min kýr á; tók Jón þá kálf sinn og lét Pál sjá, hve glatt hann saug sér mjólk úr svepp þeim, sem fyrr var frá sagt. — Páll. Oh, oh! slikt hef eg ei fyrr séd. Jón. Satt og rétt! svo

kvíss mig þá, fyrst þú fékkst svo margt nýtt að sjá, sem nú hef eg sýnt þér.

---

10. Vetrarvika.

Svo fór sem mig varði, gaman þótti ykkur að mjólkur-sögunni hans Páls litla, enda gekk ykkur nú vonum framar, svo ekki bar mikið á, þó hátíðin kippti nokkuð úr fyrir ykkur — þá er líka að búast við nýársdeginum þessa viku — þeinkið til þess og látið sjá þið keppist nú við! kemur ein frásagan enn! Guð gefi mér lyst til gott að læra!

Ulfur og Lamb.

Frá því er sagt um Ulf, bit-varg þann, að hann kom eitt sinn að læk, og drakk þar af. Nú kom og Lamb, það var mjøg svo þyrst, vék sér því skammt eitt á bug og drakk með. Strax sem hitt fól varð þess var, og sér Lamb skammt frá sér, gekk hann til þess með grimd og tók til máls: nú sé eg hvað er, og því það var grugg eitt, sem eg drakk; það er þín skuld, þitt verk er það, af hrekk gjørt af þér, en mér til meins. — Af mér? nei, lángt frá! gaf Lamb til svars; það hef eg ei né fæ gjørt; eg, sem fjær stend, og ei

svo hátt við straum, sem þú. — Fjas og mas, varð nú greinds Ulfs svar; þó satt það sé og þú sért sikn, samt er sú kind, sú ær, sök þess, sem gaf þér líf og bar þig í heim-vorn. Eg krefst þins lífs í hefnd þess brots. Um vægð bað Lamb og rétt, en øll bæn var spillt; rétt var ei að fá. Ulfs tønn tók svar; eitt vein að eins, og strax var Lamb það dauðt.

Hvar vald og makt er allt, þar mun bágt að fá rétt.

---

11. Vetrarvika.

Liðin eru Jólin, úti er Nýársdagurinn, byrjað er Arið, Børn góð! vona eg nú að lystin til þess gott að nema heldur vaxi enn ekki, með nýum tíma-skiptum. Nú sé eg kemur aðgætnisverð saga fyrir; børn! munið eptir því, sem hún kennir ykkur. Guð gefi mér lyst til gott að læra!

Satt er betst, lygð verst.

Barn mitt gott! mæl það eitt, er þú veitst að satt er, svo fer þú sîst góðs á mis.

Eitt barn tók sér þann sið, það rak opt upp hljóð af hrekk við fólk: — æ þú hund-

skömm! hann beit mig; æ, kom! kom fljótt! eg bid um hjálp, eg er i neyd! — Fólk kom til svo fljótt sem unnt var, en — hvad var ad? ei par, hund var ei ad sjá, né neitt til meins, oll hljód og koll um hjálp var narr og lygd. — Nú leid og beid, fólk gaf sig úr þvi fátt um hljód og koll greinds barns, þad tók þau eins og var, hrekk einn. — Loks bar svo til, ad sveinn sá vard á leid grimms hunds, sem flaug strax á hann. — Nú rak hann, sem von var, upp hljód, eins og fyrr, og bad sér lids, en fekk ei likn; fólk þad, er i grend var og gat heyrt, gaf sig ei ad, þvi þad hélt skræk hans gabb og glens, eins og vant var; vard svo hunds bit þess dreings tjón. — Æ, lát þér þad sagt, barn mitt gott! met æ satt betst, en lygd verst, og mæl hvert þitt ord satt og rétt; þvi þad barn, sem opt fer med lygd, venst á illt og fær ei likn, þá helst þarf vid, og neyd ber ad; þad fer á mis vid margt gott, vid trú og hjálp fólks; er og bágt, já, naud er þad, ad hvert ord sliks barns, þó satt sé sagt, metst úr þvi, likt sem fyrr var flærd og fjas.

---

12. Vetrarvika.

Hana nú! búin eru einsadkvædis ordin, og var ekki fjarska leingi; miklu fær ydnin til vegar komid, elsku børn! látum þad eins sannast þessa viku. Nú koma tveggjaadkvædaordin, skritin eru þau líka. Gud gèfi mèr lyst til gott ad læra!

A abb a ad a ard a asn a aug a.
E enn i ein ir end i elsk a eld ur.
I id a ill a ill ur illsk a il ur il ja.
O odd ur ód ur ok ur ost ur ot ur.
Y yd ur ydr an ýkj ur ýlf ur ynd i.
Æ æd ra æf a æl a æp a ærsl a.
Ø ørd ur øfg ar øgr ar økl ar ørv ar.
B bid ill mid ill rid ill snid ill.
budd a nudd a rudd a sudd a.
bød ull rød ull sød ull stød ull.
D draf a graf a kraf a kaf a káf a.
dreif a leif a skeif a þreif a.
drif a hrif a þrif a.
deyf a geyf a leyf a veyf a.
dof inn hof in hóf inn þóf inn.
dun ur mun ur run ur stun ur.
F fág a bag a bág a lag a lág a.
fing ur hring ur kring ur sling ur.
føg ur bøg ur køg ur møg ur.

G gáng a háng a láng a máng a.
gol ar gól ar sol ar sól ar rólar.
gyll ing fyll ing hyll ing tyll ing.
H hal a hál a hall a harl a.
hvel ja dvel ja kvel ja vel ja.
hyl ur byl ur býl ur þylur.
K kall a dall a fall a gall a lall a.
kell a hell a fell a gell a rell a.
koll a boll a holl a moll a poll a.
køll in søll in fjøll in høll in.

Feit ur ard ur, þykk ur gard ur.
Púng ur bagg i, leid ur sagg i.
Rjód ur bid ill, beitt ur snid ill.
Fag ur rod ull, hæg ur sod ull.
Láng ur fing ur, vid ur hring ur.

---

13. Vetrarvika.

Ad þessari viku lidinni er hálfnadur Veturinn, enda eru nú þegar hálfnud tveggja adkvæda ordin, svo vid ljúkum nú vid þau þessa viku, ef ad lagi fer; litid á viku=skamtinn! bodist hefir brattara, en allt vinnst med ydninni og gódum vilja. Gud gefi mér lyst til gott ad læra!

L lam ar ham ar hám ar rám ar.
lem ur kem ur krem ur sem ur.

læm iſt dæm iſt ræm iſt tæm iſt.
M mau a mán a dan a dán a rau a.
mun ur munn ur run ur runn ur.
mæn ir bæn ir ræn ir ſpæn ir.
N nap ur dap ur ſlap ur ſláp ur.
nýp ur drýp ur krýp ur ſýpur
næp ur drýg ur glæp ur kæp ur.
P par a pár a far a fárr a hárr a.
perl a ferl a fell a kerl a ſuerl a.
purk a lurk a ſkurk a þurk a.
Q qvad ir qved ur qvid ur qvol ar.
R ras a rás a bas a bás a más a.
ris a rís a kis a mis a piſs a viſs a.
ros a rós a dos a dós a mós a.
S ſát a bat a bát a gat a gát a ját a.
ſit ur bit ur bit ur lit ur lit ur.
ſvørd ur ſjørd ur gjørd ur njørd ur.
T tart i far i lar i ſar i var i.
tert i dekſt ri vert i veſt i verſt i.
togs ins foks ins loks ins roks ins.
V vart a kart a mart a nart a.
vilt u villt u bilt u gilt u gyllt u.
vær um bær um fær um lær um.
Þ þánk a dánk a hánk a ránk a vánk a.
þek ur lek ur rek ur ſek ur tek ur.

þorsk ur dosk ur horsk ur skotsk ur.
þund ur dund ur hund ur lund ur.
þýdd ur hýdd ur prýdd ur skrýdd ur.

Pæsd ur sokk ur. Vid ur smokk ur.
Sánk a berj um. Rid a skerj um.
Skip i lend a. Bind a end a.

---

14. Vetrarvika.

Nærri fór gátu minni sídast, børn! tækilega bundud þid endann á tveggja adkvæda ordunum; skal eg nú seigja ykkur søgu: gamli Þorri geingur i gard i dag, svo heitir sá fyrsti mánudur eptir midjan vetur; skodid! þessa fyrstu viku af honum er ykkur lika ætlad ad stafa skritnar fráspgur. Gud gefi mér lyst til gott ad læra!

Myndin á veggnum.

Ekk i er eg þvi lík herf a, sem hann Haldór, hann hrædd ist skugg ann sinn, sagd i Brand ur litl i vid hau a mód ur sin a. I gær kvøld i kenud i hann Stir bjørn mér ad gjør a skritn a mynd á þil id; þad er ein- ber skugg inn af fingr um min um; þér mun gef a á ad lit a, mód ir min! þegar ljós id kem ur upp i kvøld, skal eg sýn a þér hvern-

inn eg fer að. — Þú gjörir rétt, barnið mitt! að leika þér við skugganu þinn, sagði móðir hans, það eru fá vís börn, sem hrædd eru við hann.

Ketlingurinn.

Kétta átti einu sinni lítinn kéttling, hann var svo vondur, að hann æ tíð beit móður sína til blóðs, þegar hún kom og vildi gefa honum að sjúga. Mellan þorði varla að koma nærri honum, og um síðir hætti hún fyrir fullt og allt að koma til hans. Hvar lendti það nú? hið vonda kéttlings-mor hlaut að svellta í hel. Þannig mundi líka fara fyrir slæmum börnum, ef faðir og móðir yfirgæfu þau, og vildu ekkert um þau hirða.

---

15. Vetrarvika.

Allvel tókst ykkur með sögurnar; það er líka sannast að segja, þær voru kátlegar. Nú koma þriggja adkvæða orðin, og nú liggur á þið farið stillt og seint fyrst um sinn; setjið vel á ykkur adkvæðin, sem liggja til hvers orðs, og tínið þau með gætni sam-

an; reynum hvernig fer! Gud gefi mér lyst til gott ad læra!

And an um end an um æd un um.
Bald inn i bend unn i byrd inn i.
Dafn ad ur dauf ing i dof inn i.
Fagn ad ur fregn ad ur flýs júngur.
Gáng and i gegn and i gynn and i.
Hakk ad ur hvekkj ad ur hækk ad ur.
Karl in um keld un um kólf un um.
Last ad ur lemstr ad ur lim ad ur.
Mán ud um mein ud um mynd ud um.
Nabl an um not ud um næp un um.
Part in um purk unn i por unn i.
Qvad irn ar qvinn urn ar qvol ad ar.
Ras ad ur reis ug ur røsk leg ur.
Sad sam ur sid prúd ur sótt næm ur.
Tarf kálf ur tor sóttur tyrf ing ur.
Vand leg ur vind leg ur væn leg ur.
Þagn ad ur þúng ad ur þrælk ad ur.

Af gáng ur af rakst ur af rif ur.
Ar deg is ár ris ull ár vak ur.
At vinn a at hafn ir at hug i at ork a.
A vyrd ing á fell i á kaf i á næg ja.
Barn dóm ur úng dóm ur mann dóm ur.

Bún ing ur flutn ing ur ýngl ing ur.
Bút úng ur hof rúng ur sil úng ur.
Helf ing ur þrid júng ur fjórd úng ur.
Fimmt úng ur sjøtt úng ur átt úng ur.
I laung un i leng ing inn stæd a i tal a.
O mag i ó meg i ó menn ing ó tím i.

---

16. Vetrarvika.

Þegar þid haldid svona vel áfram, eins og þid gjørdud med þriggja adkvæda ordin, vikuna sem leid, getid þid med aldrinum ordid skýnugar og nytsamar manneskjur. Mikil ánægja verdur ykkur þad; takid eptir! nú koma, sé eg er, fjøgra og fleiri adkvæda ord! Gud géfi mér lyst til gott ad læra!
A vinn ing ur at hyga sam ur.
Bjarg ar leys i búr a skap ur.
Dof in leik i dugn ad ar leys i.
Ept ir leitn i Ept ir mál i.
Fá mál ug ur fljót hug ad ur.
Gam an sam ur góð vil jad ur.
Hard hnakk ad ur hard úd ug ur.
Jarp lit ad ur Jafn a bróð ir.
Kald sinn ad ur kým i leg ur.
Láng háls ad ur let i mag i.

Mjúk lim að ur mann úð leg ur.
Nýt i leg ur not in virk ur.
O lán sam ur of lát úng ur.
Pálm a við ur prýð i leg ur.
Qvöld vök urn ar qvik sén að ur.
Rik lund að ur rausn ar mað ur.
Sóm a leg ur sið a vand ur.
Tak mark að ur til bún ing ur.
Upp hress ing ur und ir ferl i.
Val in kunn ur vit ur leik i.
Ynd is leg ur ýpp ar leg ur.
Þjóð kon úng ur þurf a mað ur.
Ætt leið ing ur æ var and i.
Örð ug leik i ön ug leg ur.

Litla stúlkan vankunnandi.

Jarðþrúður var litið, eptirlátsamt barn, sem aldrei var afundin við leiksystur sinar, þegar þær beiddu hana að ljá sér eitthvað af leikfángsþingum hennar. Jarðþrúður kunni lika fáeinar fallegar smásögur, sem henni fórst ofur laglega að segja, þegar hin börnin óskuðu þess. Hún var ætið varkár að því að ata út fötin sin, og hún fór aldrei með ósannindi; en — Jarðþrúður var nú þeg-

ar sjö vetra gömul, og kunni enn þá ekki að lesa, vesælingur!

---

17. Vetrarvika.

Nú er farið að líða á hann gamla Þorra, börn góð! ekki er nema rúm ein vika eptir af karlinum, enda er ykkur nú vel farið að skila áfram. Hér sé eg koma sundurlausir þánkar; berið ykkur nú að stafa vel, svo þið getið tekið eptir, hvað þeir segja í fréttum. Guð gefi mér lyst til gott að læra!

Orsök og verkan.

Enginn hlutur getur gjört sig sjálfan, allt hefir því sína orsök. — Orsök heitir sá hlutur, sem kemur öðru til vegar, myndar eða framkvæmir það. — Húsasmiðurinn hefir byggt þennan bæ, það er: verið orsök til hans. — Bærinn er því hans verk, það er: verkan. — Hver þetta hefur ritsmiðurinn skráfett, prentarinn prentað og bókbindarinn innbundið það; þeir eru því orsökin, og hverið þeirra verk eða verkan. — Járnsmiðurinn býr til knífa, skæri, axir, hamra og ljái. — Sólin gefur af sér birtu; það

gjorir ljósið lika. — Eldurinn kveikir ljósið, hann gefur lika hita. — Skýin i loptinu koma af hita. — Skýin gefa regn á sumrum, vegna hita; en á vetrum snjó, ising og hagl, sökum kulda. — Skýin eru því orsök til regnsins, en kuldinn verkar, að það verður að snjó um leið það fellur i gegnum kalda loptið. — Kýr og ær gefa af sér mjólk. — Ur mjólkinni fæst skyr, drafli, ostur, smjor og misa, en hún verður að sýru. — Sauðurinn gefur lika ullu. — Ur ullinni eru búin til fötin. Fötin eru til skjóls og halda á okkur hita. — Sá, sem i fyrstunni hefir búið allt til, hann er lika sú fyrsta orsök til alls. — Guð hefur gjört alla hluti i fyrstu. — Hann hefur skapað heiminn og allt hvað i honum er, lifandi og dautt; Guð er því sú fyrsta orsök til heimsins, og heimurinn Guðs verk eða verkan; allt það gott og fagurt, sem við njótum og sjáum, er honum að þakka; hann er sú fyrsta orsök til fæðunnar, sem nærir oss, klæðanna, sem skýla oss, ljóssins, sem lýsir oss, og til augnanna, sem við sjáum það

með; allt er það raunar hans verkan, en sjálf-
ur er hann sín eigin orsök.

18. Vetrarvika.

Börn! gjörið ekki nema lítið á bókstafina, sem núna koma; fallega líta þeir út; þeir heita Schwabach (eptir stað nokkrum í Þýzkalandi, með sama nafni, hvar þeir eru fyrst uppfundnir); brúkast letur þetta til manna og staða-nafna, einkunnarorða og merkis atriða, sem sést á eptirfylgjandi útleggingu vísunnar. Kynnum okkur það þessa viku. Guð gefi mér lyst til gott að læra!

A B C D E F G H I K
a b c d e f g h i j k
L M N O P Q R S T U
l m n o p q r ſ s t u
V W X Y Z Þ Æ Ö.
v w x y z þ æ ø.

Hani, Krummi, Hundur, Svín,
Hestur, Mús, Titlingur,
galar, krúnkar, geltir, hrýn,
gneggjar, týstir, sýngur.

Utskýríng vísunnar.

Haninn er taminn fugl, reisuglegur vexti, með fagurrauðum kambi, líkum kórónu á höfðinu. Konan hans heitir Hæna; þau eru móraud eða svört á lit og lifa helzt á korni. Hænan verpir mörgum eggjum, sem eru góð átu. Haninn galar venjulega á eyktamótum.

Krumminn eða Hrafninn er líka alkenndur fugl, svartur að lit; hann er ótaminn, en getur þó vanist með mönnum. Gráðugur er hann mjög; hvar, sem hræ er eða hráæti úti á víðavángi, þar er hann óðar kominn, og gjörir sér þar hæverskulaust til góða.

Hundurinn er tamið dýr og býr með mönnum; hann hefir margar dygðir til að bera; er vinveittur, tryggur fastlyndur og mönnum mikið fylgisamur; hann vaktar hús og tún, og er mönnum til mikilla gagnsmuna.

Svínið er líka tamið dýr, óálitlegt að sönnu í vexti, en þó feitlagið mjög, og þess kjöt, sem heitir flesk, er dágott átu;

það lifir á saur og ýmsu léttvægu fódri, skemdu korni og úrþvætti, er kallast draf.

Hesturinn er og tamid dýr; hann er ein sú tíguglegasta og fallegasta skepna, ferdmikill, djarfsær, traustur, námfús, tryggur og þolgódur. Hann getur hlaupid, stokkid eins og sending, med fullordinn mann á bakinu, hálfan, já heilan dag. Hann hefir mikid hár ofan til á hálsinum fram á høfud, sem heitir fax, og líka hárprúda rófu, sem nefnist tagl. Hesturinn lifir á grasi og gódu heyi á vetrardaginn, og er mønnunm til mikillar hægdar, nota og ánægju.

Músin er ótamid og villt dýr, þó hún búi i hýbýlum manna, hún er ofur-lítil vexti, en fljót og skjót á fæti, grá ad lit med laungum hala. Bærinn hennar er mjó veggjarhola; henni þykir gott allskyns feitæti, korn og braud.

Titlingurinn er ótaminn smáfugl; hans tegundir eru margar; sumir sýngja ofur lipurt, svo sem Canarie-fuglinn, sem flytst híngad stundum frá útløndum, og er látinn i lítid Grinda hús. sem kallast Fugla

búr; hann lifir á einskonar fínu korni, sykri og sætindum.

---

19. Vetrarvika.

Nú er þegar liðin vika af Góu, sem byrjaði á Sunnudaginn var; get eg til að viku liðinni, eða í Miðgóu, verði þið búin að læra að þekkja Stafrofið, sem núna kemur; brúkast það letur tíðum á íslenðskum bókum, þó það annars heyri til Latínu máli, verðum við því að æfa okkur vel í því þessa viku. Guð gefi mér lyst til gott að læra.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z
n	o	p	q	r	ſ	s	t	u	v	x	y	z
Þ	Æ	Ö										
þ	æ	ö										
þ	æ	ö										

MÁLSHÆTTIR.

Aldrei er góð vísa of opt kveðin.
Aldrei er gott oflaunað, nema með illu.
Allt vill lagið hafa.
Auðs er vant við yðjusemi.

Betri er biðlund beðin, enn brátt ráðið.
Betra er heilt enn vel gróið.
Betra er autt rúm enn illa skipað.
Djarfur er hverr við deildan verð.
Drjúg eru morgunverkin.
Dygð er gulli dýrmætari.
Ekki er gaman nema gott sè.
Ekki er ráð nema í tíma sè tekið.
Endirinn skyldi í upphafinu skoða.
Enginn verður ágætur af engu.
Fárr veit hverju fagna skal.
Fátt er spárra enn hugurinn.
Fátt er það sem fulltreysta má.
Fagurt er hold fjærri beini.
Gott má af góðum hljóta.
Gott er góðum að líkjast.
Gjörla skal gott nýta.
Hófið er betst í hverjum leik.
Hægt er heilum vagni heim að aka.
Hægra er að kenna heilræðin enn halda.
Illur feingur illa forgeingur.
Illur á ílls von — af íllum er ílls von.
Kapp er betst með forsjá.
Kornið fyllir mælirinn.
Lengi man til lítillar stundar.
Lengi skapast manns höfuðið.
Lög eru bræðra sættir.
Maður er manns gaman.
Mikið skal til mikils vinna.

Mátinn er marghæfastur.
Margur er knár þó hann sè smár.
Mjór er mikils vísir.
Mjótt er mundángs hófið.
Mörg eru manna mein.

---

20. Vetrarvika.

Ætíð kemur nýtt og nýtt; skodið Börn! enn þá nýtt letur, sem heitir Kúrsiv-eda Snarhandar-letur, og brúkast á atriðisorðum í latínskum leturgjörðum, eins og Schwabacher stafirnir í almennu bóka-letri. Guð gefi mér lyst til gott að læra.

A a B b C c D d E e F f G g H h I i J j K k L l M m N n O o P p Q q R r S ſ s T t U u V v W w X x Y y Z z Þ þ Æ æ Ö ö.

Frammhald Málsháttanna.

Náttúran er námi ríkari.
Nýtur er hverr sig fæðir.
Námfús yðni vinnur allt með viðleitninni.
Opt má lítið laglega fara.
Opt má satt kyrrt liggja.
Opt er í holti heyrandi nær.
Opt hafa litlar vonir að góðu orðið.

Rett er betst, en rángt er verst.
Raunin er ólýgnust.
Saunleikurinn er sagna betstur.
Sá veit gjörst sem reynir.
Sjaldan er bára stök.
Skemtinn maður er vagn á vegi.
Sínum augum lítur hverr á silfrið.
Tamur er barns vaninn.
Tvisvar verður gamall maður barn.
Úti er þraut þá unnin er.
Úlfur er sá með úlfum venst.
Vandi fylgir velsemd hverri.
Vitið er verði betra, þó varla fái það allir.
Víða er mannsins getið.
Verkið lofar Meistarann.
Verður er verkamaðurinn launanna.
Viljinn dregur hálft hlass.
Vinur er sá, er til vamms segir.
Yðnin eykur alla meunt.
Það úngur nemur, gamall hefir.
Það er lítið vit, að gángast fyrir lít.
Það er ekki allt gull, sem glóir.
Þeim er mein, sem í myrkur rata.
Þolinmæðin þrautir vinnur allar.
Æran er mest verð.
Öl segir allan vilja.
Öllum er batinn boðinn.
Öllum kann yfir að sjást.

21. Vetrarvika.

Nú eruð þið, góðu Börn! komin svo vel á veg að stafa og taka saman, að nú er þörf að fá ykkur nokkrar fastur lestrar-reglur að styðjast við. Þær koma þá hér; gætið nú vel að!

Stöfunar - og - lestrar - reglur.

Ven þig strax, barnið gott! á fallegt stöfunar-lag, það býr undir gott lestrarlag á síðan. — Brýn vel raustina, svo hún sè hrein og hvell, ekki dymm eða murrandi. — Nefn hvern bókstaf svo skírt, sem getur, og úttala aðkvæðin, heldur snöggt enn seint, tak þau síðan stillt saman í fyrstu, uns orðið er komið heilt, en brúka ávallt eptirþánka. — Hvert aðkvæði, þegar því fyrsta sleppur af tveggja og fleiri aðkvæða orðum, elskar gjarnast í sínu máli að byrja á hljóðstaf, t. d. staf-ur, pilt-ur bækl-íng-ur; nema orðið sè samsett af fleirum orðum, t. d. blaðsíða, trè-sleif, mat-borð. — Varast áttú strax við aðkvæði og orð að draga seim, og hvern annan kæk, því hann gjörir lestur á síðan óáheyrilegan; þess vegna geta ekki allir sagst að lesa vel, þó lesa kunni —. Þegar til lestrar kemur, þarf að laga róminn eptir efn-

inu, lesa með athygli, stillt og greinilega, og í því falli vandlega athuga eptirfylgjandi:

Helstu skilmerki
orða og greina á milli.

, Stryk (comma), sem er hið minnsta skilmerki, og þýðir: að hika skuli lítið eitt við í framburðinum.

; Hálfpúnctur (semicolon), aðgreinir þánka, þó í sömu meiníngu eða klausu, og þýðir: að staldra skuli lengur við eða jafnvel anda.

: Tvípúnctur (colon), bendir til meiníngar, sem vikið er á að eptirfylgi, og skal hér því anda, t. d.: hann tók þannig til máls:

. Púnctur (punctum), er hið mesta þagnarmerki, og sýnir að klausan sé á enda.

? Spurníngar-merki (qvæstio) brúkast að endaðri spurníngu, t. d. hvað varð um kverið þitt?

! Upphrópunar,-undrunar,-eða ávarps-merki (exclamatio), eptir sem á stendur, t. d. bíð þú nú við, góðurinn minn!

- Samtengíngar-merki (devis), brúkast þegar orði er skipt milli lína, eða það er sett saman af tveimur, t. d.: penna-fjöður, stöfunar-kver.

() eða [] Innilokunar-merki (parenthesis),

innsirklar þánka, sem heyrir til frekari upplýsíngar efninu, og sem þess vegna er skotið inní meinínguna, eins og sèst af framandi nöfnum skilmerkjanna hèr að ofan.

— Þánkastryk (pause), brúkast einkum þegar hastarlega er vikið frá einu ræðuefni til annars — til aðgreiníngar í samræðum — á millum stuttra sundurlausra þánka — sjá hèr að framan blss. 17 - 19, 21 - 22, 33 - 34, 43. — og líka brúkast það margopt fyrir innilokunar merki.

' Fránáms - merki (apostrophus), sýnir að hljóðstafur sè úrfeldur, eða eigi úr að fellast; t. d.: Ó sál' ódauðleg mín! efld' eg heill þína?

Merk: Auk þeirra hér töldu skilmerkja eru:
„ Tilvitnunar - merkið (hyphe).
„:„ Ítrekunar - merkið (repetitio) og
§ Greinaskipta - merkið (paragraph).

---

22. Vetrarvika.

Nú endar Góu-mánuður á Mánadaginn kemur, og þá eru einar 4 vikur rúmar til Sumars; neytum okkar því vel þessa viku, kæru börn! hér eru enn þá nokkrar aðgætsluverðar.

Lestrar - reglur.

I einstökum ritum finnst au brúkað fyr-

ir ö, t. d.: sauk fyrir sök, aullum fyrir öllum, etc.

Au, í framandi túngua nöfnum og orðum lesist sem á, t. d,: author eða auctor les: Átor, áktor; Áugustus, les: Águstus; Paulus, les: Pálus; Saul, les: Sál, etc.

C fyrir framan e, i, y, æ, er lesið fyrir s, t. d: cedrus (viðar tegund), ceremonia (tíða-skikk), citera (vitna til), Cicero (manns nafn), Cyrus, Cæsar, Lucæ, Marci, les: sedrus, seremonía, sítera, Sísero, Syrus, Sæsar, Lúse, Marsi. Standi c þarámóti fyrir framan a, o, u, er það lesið fyrir k, t. d: Cain, cautión, (borgan), comma, cólon, cúrator (formyndari), cúrere (lækna), les: Kain, kátsíón, komma, kólon, kúrator, kúrere, rètt eins og minnisvísan ákveður:

C fyri framan o, u, á,
Eins hljóðar og væri k;
En fyri framan e, æ, i,
Sem essi skalt þú kveða' að því.

Í orðum sem koma af frönsku, lesist ou fyrir ú, t. d: courant (gángmynt), cours (verðhæð á peníngum), couvert (umslag), tour (vegur), les: kúrant, kúrs, kúvert, túr.

Ph í upphafi orðs lesist sem f, t. d: Philippus, Pharaó; les: Filippus, Faraó. Í miðju orði sem ff, t. d: Sophia, Stephan, les:

Soffía, Steffán; en í enda sem einfalt f. t. d: Asaph, Joseph, les: Asaf, Jósef.

T blýstrar, þegar það stendur í miðju orði fyri framan í og annan hljóðstaf til, t. d: Martius, lectia, Pontius, auction (umboð), Visitatia (skoðunar - för), les: Martsíus, lektsía, Pontsíus, áktsjón, visitatsía.

X lesist sem Ks, t. d: Xerses, Xantippe, les: Kserkses, Ksantippe.

Z úttalast eins og feitt s í upphafi, t. d: Zion, Zebedæus, les: Síon, Sebedæus, en í miðju optar sem ds, t. d: Nazaret, les: Naðsaret.

Æ sem e, og œ sem ö, t. d: Æneas, Irenæus, Oeconomus, Fœbus, les: Eneas, Jreneus, Ökónómus, Föbus.

Bönd og Skammstafanir.

Al. Aln. les: alin, álnir.
Amm. les: amen.
Bls. les: blaðsíðu.
Cap. les: kapítula.
etc. les: etcetera.
Mk, les: mark (16 sk).
m. m. les: með meiru.
Mr. les: Monsieur, úttalast: Mossjö.
No. les: númer.
Fd. les: fjórðúngur.
H. les: heilagur.
Hra. les: herra.
Hdr. les: hundrað.
Lpd. les: lísipund.
Rbsk. les: ríkisbánkaskildíng.
Skpd. les: skippund
Sgr. l. Seigneur, úttalast: Sennjö.
Sra. les: Síra.

N. V. les: nafnverð.
o. s. frv. les: og svo framvegis.
Pag. les: pagína.
Pd. les: pund (32 lóð).
Rdlr. les: ríkisdalur.
Rbd. l. ríkisbánkadalur.
St. les: sáncte.
S. V. l. silfurverð,
sk. les: skildíng.
t. d. les: til dæmis.
Þ. á. l. þessa árs.
Þ. e. les: það er.
Þ. m. l. þessa mánaðar.

Merk: 1 eldri bókum brúkast ꜳ fyrir á og w fyrir ú, t. d: ꜳngur, þwngur, les: ángur, þúngur; z gyldir við s og annan bókstaf til, svo sem: þez, lanz, telz, les: þess, lands, telst; breyttur bókstafur í miðju eða enda orðs, gyldir við tvo óbreytta sama heitis, til dæmis: HaLur, SveiN, les; Hallur, Sveinn.

---

23. Vetrarvika.

Til fullkomins lestrar heyrir enn þá, að þekkja tölurnar, þeirra myndir og gyldi; það skal nú vera vikuskamturinn ykkar í þetta sinni. Tölustafir þessir kallast Siffrur eða Siffrutala, og eru myndirnar tíu.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
einn	tveir	þrír	fjórir	fimm	sex	sjö	átta	níu	núll.

Merk: Af því núllið merkir alls ekkert, þegar það stendur eitt sér, verður að setja einhvern merkjandi

tölustaf af hinum níu fyrir framan það, og þá eykst þess sama gyldi um svo marga tugi eða tíu, sem sá stafur þýðir, t. d.: setji eg 1 framan 0, verða það einir tíu, en setji eg 2 á sama stað, verða það 2 tugir eða tuttugu, o. s. frv.; höldum nú áfram!

10 11 12 13 14 15 16
tíu ellefu tólf þrettán fjórtán fimmtán sextán
17 18 19 20 21 22
seitján átján nítján tuttugu t. o. einn t. o. tveir
23 24 25 26 27
t. o. þrír t. o. fjórir t. o. fimm t. o. sex t. o. sjö

Nú er komin bókstafa talan; teljið nú sjálf eptir á fíngrunum — það stendur heima — 3 fíngur gánga af í þriðja sinni — nú áfram!

28 29 30 31 40
t. o. átta t. o, níu þrjátíu þrját. o. einn fjörutíu
42 50 53 60
fjörut. og tveir fimmtíu fimmt. og þrír sextíu
64 70 75 80
sextíu og fjórir sjötíu sjötíu og fimm áttatíu
86 90 97 100
áttatíu og sex níutíu níutíu og sjö hundrað
108 109 110
hundr. og átta hundr. og níu hundr. og tíu
111 212 313
hdr. og ellefu tvöhdr. o. tólf þrjúhdr. o. þrettán
414 515 616
fjögurhdr. o. fjórt. fimmhdr. o. fimmt. sexhdr. o. sext.

717	818	919
sjöhdr. o. seitján	áttahdr. og átján	níuhdr. og nít.
1000	1001	1102
eitt þúsund	eitt þús. og einn	1 þús. 1 hundr. og 2.

1 8 3 6

1 þúsund 8 hundruð þrjátíu og 6.

Merk: Hèr af sjáið þið, börn góð! að eptir því, sem hverr tölustafur geingur leingra framm frá hægri til vinstri handar, eptir því eykst hans gyldi tíusinnum meira enn hins undangángandi, t. d. í 1111, þýðir sá síðasti 1. eina einíngu, sá annar 1, nær vinstri hendi, tíu einíngar eða 1 tug, sá þriðji 1 næst sömu hendi, tíu tugi eða tíutíu einíngar, og fjórði 1, tíutíu tugi eða einíngar, sem er lesið: eitt þúsund eitt hundrað og ellefu. 12,345, les: tólf þúsund þrjú hundruð fjörutíu og fimm. 123,456, les: eitt hundrað 23 þúsundir 4 hundruð 56. 1,000 000, les: 1 millíón, eða þúsundsinnum þúsund, eins og kennir hin gamla

M i n n i s v í s a:

Sig (einíngu) mest merkir hinn fyrsti,
Mann, tíu kvað annar,
Hundrað þýðir hinn þriðji (tölustafur),
Þúsund fjórði (stafur), vel grunda;
Tíu þúsund tel fimmta (staf),
Tel hundrað þúsund sjötta,
Sjöunda mèr klerkar kenndu
Að kalla þúsund þúsunda, (millíón).

Til er og annað töluletur, uppfundið af Rómverjum, sem kallast: rómversk tala; þess

myndir eru einúngis **sjö bókstafir**, nefnilega: I þýðir einn, V fimm, X tíu, L fimmtíu, C hundrað, D fimm hundruð og M þúsund; eptir því, sem bókstafir þessir eru samansettir, verður gyldi þeirra, eins og þið sjáið á eptirfylgjandi

Tölu röðum:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1	2	3	4	5	6	7	8
IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	
9	10	11	12	13	14	15	
XVI	XVII	XVIII	XIX	XX			
16	17	18	19	20			
XXI	XXIX	XXX	XL	L	LX		
21	29	30	40	50	60		
LXX	LXXX	XC	C	CC	CCC		
70	80	90	100	200	300		
CD	D	DC	DCC	DCCC	CM		
400	500	600	700	800	900		
M	MCI	MCCII	MCCCIII	MCDIV	MDV		
1000	1101	1202	1303	1404	1505		
MDCVI	MDCCVII	MDCCCXLVI.					
1606	1707	1846.					

Merk: Hèr af sèst: að smærri talan eykur við eptir hina meiri, en mĭnkar hana, ef fyrir framan stendur, t. d. í IV hèr að ofan, mínkar V um 1 af því I stendur fyrir framan, en eykur sömu V um einn

í VI, af því I stendur þar á eptir: eins er í IX (9), XL (40), XC (90), CD (400), og CM (900).

---

24. Vetrarvika.

Fyrst ykkur gekk vonum framar vel að telja úr tölum, vikuna sem leið, þá er ykkur, sè eg, ætlað þessa, að nema híð fyrsta og einfaldasta undirlag í reikníngi, lítið á! það er ágæt mennt.

Yfir höfuð gefast fjórar Reikníngstegundir, sem eru: að leggja saman, draga frá, margfalda og deila. Nú skulum við fyrst reyna til að

leggja saman.

Þú áttir í stokkinum þínum	4 skeljar,
hann Ásbjörn gaf þèr	6 —
hve margar áttú þá nú?	alls 10 skel.

Lít nú á þær tvær tölur, sem standa þarna hverr upp af annarí ofan strykið, seig svo: 6 og 4 eru 10, drag þverstryk undir, og skrifa 10 þar fyrir nedan; það heitir að leggja saman.

Nú viljum við reyna til að

draga frá.

Það er þvert á móti því að leggja saman, til dæmis:

Í stokkinum þínum áttú nú þegar 10 skeljar, af þeim gefur þú systur þinni . 5 —
hvað verða þá margar eptir? svar: 5 skel.

Nú segir þú: 5 frá 10, verða eptir 5, sem þú sèr að standa fyrir neðan strykið.

Við frádragníngu verður ætíð að líta eptir því, að minni talan, sem dragast á frá þeirri meiri, standi rètt undir þessari; því auðsært er, að ekki verður dregin nema minni tala frá meiri.

Nú skulum við vita hvernig geingur með hina 3ju reiknings tegund, sem heitir að

m a r g f a l d a.

Fyrst þèr þykir svo vænt um skeljar, ætla eg nú að gefa þér í 3 daga 4 fallegar skeljar hvern dag; en þú átt í staðinn að segja mér, hvað margar verði skeljarnar til samans, er þú þannig fær.

Skrifa með krítarmolanum þínum 4 skeljar;
skelja-töluna sem þú átt von 3 dagar.
á dag hvern, þær eru 4, þar 12 skeljar.
undir dagatöluna, sem eru 3,
drag þverstryk undir, og seig: 3svar 4 eru 12, er þú skrifar neðan strykið, sem sýnir summu skeljanna, eg alls á að gefa þèr. Vel og gott! þú skalt líka fá þær, takist þèr ekki miður með þá síðustu reikn-

íngstegundina, sem hèr kemur á eptir og kallast:

Deilìng.

Hún er raunar ekki annað enn frádragníng, en fljótari og fyrirhafnarminni.

Eg vil, t. d.: gefa þèr og hinum börnunum báðum, 12 jarðepli að steikja, og skipta þeim í 3 jafna staði milli ykkar; hve mörg epli mun þá hvert ykkar geta fengið? svar: 4, og set nú dæmið upp þannig:

3) 12 (4
   12

   00

Fyrst skrifa eg 3, og set við þá hálfhríng, það er barnatalan eða deilirinn; þar næst 12, sem er epla talan eða deilandinn, og segi: 3 í 12 hefi eg 4 sinnum, set nú hálfhríng fyrir aptan 12, og skrifa þar 4, sem er kvótinn eða hlutatalan, hverja eg margfalda með deilirnum, og segi: 3svar 4 eru 12, þá set eg undir deilandann, og dreg þverstryk fyrir neðan, og segi nú: 12 frá 12 verður ekkert eptir, skrifa því 00 (núll) neðan strykið, sem sýnir, að 4 epli eru í hlut, en enginn afgángur. Með frádragníngu kunni þetta líka að gjörast, þegar 4 voru 3svar dregnir frá 12, en það er miklu seinlegra.

25. Vetrarvika.

L*íður á lærdómsyðkana tímann, Börn góð! nú er vel hálfnaður Einmánuður, skerðtar 2 vikur til Sumars; er ykkur nú, til frekari æfíngar og eptirþánka, ætlað næstu viku að lesa um tíðina, og hennar ýmislegu skipti; takið vel eptir því!*

Um tíðina.

Tíðin er einhver sú dýrmætasta gáfa Guðs. Hún er manneskjunni veitt til framfara í góðu og gagnlegu, svo hún geti fyrir það orðið fullkomnari, og hæf til sælu síðarmeir.

Tíðinni er skipt í aldir, ár, missiri, árstíðir, mánuði, vikur og daga.

Ein öld er 100 ára tími.

Í einu ári reiknast 2 missiri, vetur og sumar, en 4 árstíðir, sem eru: vetur og sumar, vor og haust; hvert missiri er því helmíngur, en hver árstíð fjórðúngur af ári.

Einn mánuður reiknast almennt 4 vikur eða 28 dagar; verða þá 13 þvílíkir mánuðir í árinu. Almanaks-mánuðir eru einúngis 12, því þeir eru lengri; hafa 7 þeirra 31 dag, hinir 30, nema febrúaríus, sem hefir 3 ár sam-

fleytt 28, en 4ða hvert ár, sem kallast hlaupár, 29 daga.

Mànuðirnir heita:

1) Janúaríus, eða miðsvetrar-mánuður, hefir 31 dag; með honum byrjast árið, og hann hálfnar veturinn. Fyrra part þessa mánaðar er brundtími sauðfjár.
2) Febrúaríus, eða föstugángs-mánuður, hefir 28 daga og 1 betur á hlaupári; þá búa kallmenn sig til fiskiveiða í verstöðum.
3) Martíus, eðajafndægra-mánuður, hefir 31 dag; nú er vertíð við sjó, og vorið byrjar.
4) Aprílis, eða sumar-mánuður, hefir 30 daga; þá byrjar sumar-missirið, lengir daga og mínka frosthörkur.
5) Maius, eða fardaga-mánuður, hefir 31 dag; þá er unnið á túnum, sáð til maturta, sauðburður hefst og fuglar verpa.
6) Júníus, eða nóttleysu-mánuður, hefir 30 daga; þá er lengstur dagur; nú er plantað kál, rúið sauðfè, lömbum fært frá og rekin á afrètt.
7) Júlíus, eða miðsumars-mànuður, hefir 31 dag; þá eru dregin að búfaung, flutt í sel, farið á grasafjall og byrjaður sláttur.

8) Augustus, eða heyánna-mánuður, hefir 31 dag; þá standa yfir heyannir, hirdt tún og yrktar engjar.
9) September, eða aðdrátta-mánuður, hefir 30 daga; þá enda heyannir, en byrjast haustið, gjörð fjallskil, hirdtar matturtir.
10) Octóber, eða slátrunar-mánuður, hefir 31 dag; þá byrjar vetrar-missirið; nú er færð myki á tún, slátrað búfè, en börn byrja stöfun.
11) Nóvember, eða riðtíðar-mánuður, hefir 30 daga; nú er setst að við ullar-tóvinnu og hirðtur búsmali.
12) December, eða skammdegis-mánuður, hefir 31 dag; hann endar árið; þá er styttstur dagur, en vökur lengstar.

Ein vika er sjö dagar, er svo heita: sunnudagur, mánadagur, þriðjudagur, miðvikudagur, fimmtudagur, föstudagur og laugardagur.

Einn dagur eða sólarhríngur, sem hjá oss reiknast frá miðnætti til miðnættis, er 8 eyktir eða dagsmörk, sem heita:

Miðnætti, ótta, miðurmorgun, dagmál, hádegi, nón, miðuraptan, náttmál; hver eykt er 3 klukkustundir, eða 24 í sólarhríngnum; ein klukkustund er 60 mínútur, og ein mínúta 60 sekúndur.

Merk: Stjörnufræðíngar telja daginn frá hádegi til hádegis daginn eptir.

---

26. Vetrarvika.

Hana nú! síðasti vikuskamturinn er einúngis eptir, mun ykkur ekki hvað sízt takast með hann, svo endirinn verði betstur; því fagnaðarsælla verður ykkur sumarið á fimmtudaginn kemur; þá fer bústaður okkar, jörðin, úr því að blómgast; gleði er til þess að þeinkja! ofurlítið ágrip um vors hnattar sköpulag fáum við í efninu, sem núna kemur.

Um jörðina.

Jörðin er falleg og furðu stór. Margfalt stærri er hún enn sjónhríngur sá, sem við getum deilt með augann. Sköpulag hennar er eins og hnattar eða hnoða, og hvað furðanlegast er, hún er sífelt að snúast um í kríng, og fljúga fram og aptur í lausu lopti. Mikið af jarðarhnettinum er þakið sjó og vötnum, svo ekki er nema lakur einn þriðjúngur hans þurrt land.

Mennirnir byggja á þurrlendinu, og teljast að vera þúsund milliónir, en hver millíón er þúsundsinnum þúsund. Fiskurinn sveymar í sjó og vötnum, en fuglinn flýgur í loptinu.

Á jörðinni vex gras, urtir, trè og allra handa ávextir, mönnum og skepnum til margfaldra nota. Manneskjan neytir korns, urta, aldina, mjólkur- kjöt- og fiski-matar, eggja, o. s. fr., en fènaðurinn fóðrast á grasinu.

Trèð er einn sá þarfasti ávöxtur og ómissandi til húsabygginga, skipasmíðis og margfaldra nauðsynja-áhalda.

Úr jörðinni fást gimsteinar, svo sem: demant, með hverjum glerið er skorið, rúbín, saphír, o. s. fr. og málmar, svo sem: gull*), silfur, kopar, tin, blý, járn, og margar fleiri málmtegundir, sem mennirnir brúka sèr til þarfa, til prýðis, hægða, verkfæra og varnar.

Demantinn er rarasti gimsteinninn, gullið dýrmætasta málmtegundin, en járnið allra nauðsýnlegast. Úr því er smíðaður hnífurinn til að borða með, skærin til að klippa með, ljárinn til að slá með, og ótal fleiri nauðsynjaverkfæri.

Á jörðinni eru margar mishæðir, svo sem: fjöll, heiðar, hálsar, hólar, og hryggir. Fjöllin draga að sèr skýin. Úr skýunum kemur regnið, sem fellur yfir jörðina, henni til frjófgunar.

*) Á meðal al-málma, er platína eða hvítagull hið kostulegasta; það er járni harðara, örðugra að bræða og eðlisþýngra enn rauðagullið. Síðan árið 1736, hefir það fengist frá Peru í Suðurameríku.

Fram um dalina milli fjallanna renna elfur, ár og lækir, sem gefa gott vatn. Upp í árnar geingur lax og silúngur úr sjónum fram til sveita.

Upp úr hafinu standa stórar eyar, hólmar og sker um alla jörðina. Ein af þessum eyum er landið, sem við byggjum; það liggur norðarlega á hnettinum og heitir: Ísland. Fólkstala þess var árið 1801, 47 þúsundir, 2 hundruð og 7; en 2 febrúar 1835 töldust hèr 55 þúsundir, 7 hundruð og 37 manneskjur. Stórt er land þetta að vísu, en þó ofurlítill partur af jörðunni allri. Af því það er umflotið af sjó á allar síður, kallast það eya, en í fornöld, þá er Naddoddur víkíngur fann það fyrstur, nefndi hann það Snæland; þar næst hèt það Garðarshólmi og síðast Ísland.

Í sjónum er ótal margt fiskakyn; úr honum veiðist: þorskur, ísa, skata, heilagfiski, hrognkelsi, steinbítur, háfur, hákall og margt fleira, manneskjunum til lífs-viðurhalds.

Svona hefir Guð dásamlega tilbúið jörðina; mikið hagur smiður má hann vera, mikið máttugur, mikið vís og mikið góður! æ, látum okkur þykja ofur vænt um hann! lofum hann og þökkum honum, og byrjum með því

hugarfari sumarið á morgun, og sýngjum þá með andakt sálminn Nr. 257 í okkar Messusaungsbók: Guðs gæðsku prísa, o. s. fr.

Margföldunar tabla.

9 sinn.	9	eru 81	8 sinn.	8	eru 64	7 sinn.	7	eru 49
8 —	9 —	72	7 —	8 —	56	6 —	7 —	42
7 —	9 —	63	6 —	8 —	48	5 —	7 —	35
6 —	9 —	54	5 —	8 —	40	4 —	7 —	28
5 —	9 —	45	4 —	8 —	32	3 —	7 —	21
4 —	9 —	36	3 —	8 —	24	2 —	7 —	14
3 —	9 —	27	2 —	8 —	16			
2 —	9 —	18						
6 sinn.	6	eru 36	5 sinn.	5	eru 25	4 sinn.	4	eru 16
5 —	6 —	30	4 —	5 —	20	3 —	4 —	12
4 —	6 —	24	3 —	5 —	15	2 —	4 —	8
3 —	6 —	18	2 —	5 —	10	2 —	3 —	6
2 —	6 —	12	2 —	3 —	6	2 —	2 —	4

Á V Í S A N

til

k e n n e n d a n n a

um brúkun þessa stöfunarkvers.

Auk hinna einstöku tilvísana, sem skýríngargreinir á fáeinum stöðum í kverinu gefa um kennslumáta þess efnis, er þær heyra til, vil eg til frekari aðgætslu og leiðarvísirs þeim kæru foreldrum og kennendum, sem nota vilja þetta s t ö f u n a r k v e r, stuttlega greina, hvernig eg hygg það brúkað yrði með betstu notum.

1) Væri það í öndverðu óskaráð, strax sem börn fara að bera kennsli á og geta nefnt limina á sèr og hlutina um kríng sig, þá undir eins að kenna þeim að stafa til enna lèttusu eins aðkvæðis orða, t. a. m. vildi

foreldrið spyrja barnið: hvað heitir þetta? þá um leið stafa fyrir því hlutinn, og láta það hafa eptir, svo sem: hár *hár*, kinn *kinn*, hönd *hönd*, háls *háls*, knè *knè*, tár *tár*, skyrspónn, sleif, og fl., eptir atvikum; liðkar það bæði málfæri barnsins og ryður mun greiðari veg til stöfunar á síðan á kverinu.

2) Er ætlað svo til, að blað það, sem næst er titlinum, og stafrofið er prentað á með stóru letri, verði börnunum fyrst sýnt við og við, svo sem gersemi, þegar vel liggur á þeim, og þeim þá um leið kynntar bókstafanna myndir og heiti; en sem barnið væri búið að læra að þekkja þá nokkurnveginn, skyldi kennarinn sýna því fyrst, og þar eptir láta það sýna sèr, á blaðinu, stafina, er lægju til einhvers smáorðs, sem hann nefndi fyrir því; spyrði hann t. a. m. hverjir bókstafir liggja þarna til bók *bók*, kver *kver*, spjald o. s. frv; ætti þetta að gjörast á útmánuðum, veturinn áður enn byrja skyldi stöfun á sjálfu kverinu veturinn eptir, þó ekki fyrr enn barnið væri 3½ eða fullra 4 ára.

3) Nú er byrjað á kverinu, þegar barnið er vel á 5ta ár komið; skyldi þá fyrst bera saman stafina á blaðinu við þá á kverinu, minna 3svar eða 4sinnum á, dag hvern, en aldrei láta dag úrfalla til sumarmála, nema því að eins, að hið fyrirsetta væri vel af hendi leyst.

4) Fyrirsagnir og skýríngar-greinir sem fyrirkoma, eru einkanlega ætlaðar þeim, er kenna — sem optast eru bóndi og húsfreya — til glöggvunar, en ekki börnum, meðan skilníng brestur, til stöfunar. Annars er þetta Barnagull frá upphafi til enda, ætlað börnum til fyrstu lestrar-æfíngar, og ætti ekki að yfirgefast, fyrr enn þau væru vel stautfær, og hefðu numið innihaldið til hlýtar. Úr því mætti fá þeim í hendur Sumargjöf handa börnum, Campes siðalærdóm og sálarfræði, Náttúruskoðarann, Gallettis kennslubók og fl., sem allt eru ágætar, útvaldar barnabækur.

5) Að kverinu er skipt í vikuskamta, er ekki í þeirri veru, að börn yfir höfuð,

fái því aflokið á einum vetri, þó ekki sè efandi, að mörg gefist svo gáfuð, að ekki yrði það ofvaxið; heldur örfar það lyst og alúð, þegar barnið veit fyrifram hversu lengi það á að stafa eða lesa í einu, og hlakkar því meir til frítímans á eptir.

